

Голові разової спеціалізованої вченої ради
щодо захисту дисертації
на здобуття ступеня доктора філософії
Іванової-Биканової Вікторії Євгенівни
за спеціальністю 052 Політологія
у Дніпровському національному університеті
імені Олеся Гончара
д-ру політичних наук,
професору
Третьяку Олексію Анатолійовичу

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора політичних наук, професора, виконувача обов'язків
декана факультету суспільних наук і міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Кривошеїна Віталія Володимировича на дисертаційне дослідження
Іванової-Биканової Вікторії Євгенівни «Політичний перформанс як
чинник антикризової трансформації сучасної політичної комунікації»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 –
політологія, в галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки**

Актуальність теми.

Розкриття особливостей сучасної політичної комунікації є одним з найважливіших завдань дослідних політологічних дисциплін. Інституалізація неформальних засобів переконування соціальних та політичних груп є комплексним феноменом, який потребує опису та аналізу. Одним з елементів сучасної тенденції до інтерактивності політико-комунікаційних обмінів є застосування політичного перформансу. Інструментальний характер політико-комунікаційного впливу розкривається на основі значення політичних повідомлень та форми, в яких вони поширюються. Політичний перформанс виступає нестандартним способом привернення уваги в електоральному середовищі. Він є ознакою демократичної політико-комунікативної культури, яка формується внаслідок закріплення форм політичного виразу та традицій політичної конкуренції. Водночас в умовах трансформаційної державності політичний перформанс перетворюється на засіб отримання політико-конкурентної переваги внаслідок застосування засобів Інтернет.

В умовах російсько-української війни політичний перформанс може стати дієвим засобом протидії ворожим пропагандистським наративам. Високий рівень перетворення значущої політичної інформації на емотивне спонукальне повідомлення здатен сприяти укріпленню демократичної

політичної ідентичності в Україні. З точки зору цих міркувань дисертаційна праця є вкрай актуальною.

Обґрунтованість положень дисертації демонструється оптимальною методологією. Структура роботи також сприяє реалізації дослідного задуму. Дисертантка розкрила інституційне тло застосування політичного перформансу, реалізувала антикризову місію політичної комунікації та визначила функції політичного перформансу в умовах сучасної України.

Разом з тим, актуальність тематики наукового дослідження також обумовлюється і підтверджується її відповідністю пріоритетним напрямкам розвитку кафедри політології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара і є складовою частиною планової теми «Особливості формування сталої (консолідованої) демократії в Україні: теоретико-методологічний, політико-інституційний та політико-комунікаційний виміри» (номер державної реєстрації 0122U001332).

Формулювання теми дисертаційного дослідження є достатньо коректним, її обсяг і складність відповідають рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії, а обрана мета роботи, виявлення особливостей політичного перформансу як чиннику антикризової трансформації сучасної політичної комунікації дослідження відповідають змісту спеціальності 052 «Політологія».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Засновуючись на наукових узагальненнях та висновках учених, наявному емпіричному матеріалі, дисертаційна робота Іванової-Биканової Вікторії Євгенівни містить низку авторських наукових положень, висновків і рекомендацій, які становлять науковий і практичний інтерес та відповідають існуючим вимогам до робіт такого рівня.

Джерельна база наукового дослідження повною мірою відповідає його об'єкту дослідження, яким є антикризові політичної комунікації в умовах політичної конкуренції. Вона включає як наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, так і аналіз повідомлень медіа та аналіз практичних кейсів застосування політичного перформансу.

Наукові положення дисертаційного дослідження викладені у чіткій, логічній послідовності, є аргументованими та мають належне обґрунтоване відображення у тексті та висновках дисертаційного дослідження.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Іванової-Биканової В. Є. є однією із перших у сучасній загальнотеоретичній науці комплексною працею, в якій здійснено аналіз антикризового значення політичного перформансу крізь призму його політико-системного та прикладного виміру. Слід зазначити, що

наукова новизна отриманих результатів розкривається у висновках та рекомендаціях, які відображають науковий доробок здобувача.

Заслуговує на увагу те, що дисертантка розпочинає дослідження принципів інтерпретації складного соціального явища перформансу розглядається сучасними філософськими науками як реакція мистецького середовища на зміни в масовому суспільстві. Також перформанс є новітнім способом виразу емоцій та настроїв на індивідуальному і груповому рівні. Означене надає можливість з'ясувати витoki політико-комунікативної ефективності політичного перформансу та виокремити його як самостійний політичний феномен, що має багатоаспектний характер.

В ракурсі новизни означеного дисертаційного дослідження також варто відзначити наукові положення, що стосуються встановлення розбіжностей між політико-перформансною акцією та політико-перформансною кампанією за обсягом часу проведення, відповідно до поставлених цілей, очікуваного результату та впливу на поточну політичну ситуацію та розстановку політичних сил та ін.

У змісті дисертаційної роботи дисертантка послідовно і обґрунтовано розкриває сутність тлумачення мистецького акту як дії. Діяльнісний аспект перформансу визначає його вплив та динаміку в політичних і соціальних відносинах. Важливою ознакою сучасного мистецтва перформансу є його інтерактивність. Аудиторія може контактувати з акторами в режимі реального часу. Це безумовно робить перформанс одним з найдинамічніших засобів комунікації (с. 12).

Можливо позитивно зауважити, що результати наукового дослідження Іванової-Биканової В. Є. отримують повноцінне практичне використання у науково-дослідній роботі (у встановленні стратегічних цілей антикризової політичної комунікації неординарними засобами політичного перформансу.), прикладній політичній діяльності (в аналізі переваг та плануванні політико-комунікаційних кампаній антикризового характеру на рівні держави регіональних адміністрації локальних громад), медійно-політичній сфері (для підвищення ефективності сучасних виборчих кампаній в контексті представлення іміджів кандидатів з обмеженими ресурсами та привернення уваги до значущих суспільних проблем за межами офіційного порядку денного.) та освітньому процесі.

Необхідно окремо звернути увагу на структуру дисертаційного дослідження, що складається зі вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку.

Розпочинається робота з дослідження джерелознавчих та методологічних аспектів наукового дослідження антикризового значення політичного перформансу (розділ 1).

Значну увагу в межах означеного підрозділу автор приділяє загальнокультурній та гуманітарній ідентичності перфомансу, які є чинниками його прояву в контексті буденних та стандартних мистецьких проявів. Креативність перфомансу та його перетворювальна здатність проявляється, коли контекст певним чином спотворює емоції та думки митців та глядачів. Також у першому розділі комунікативний зміст політичного перфомансу розкривається вітчизняними політологами крізь призму постмодерну як умови політичного світосприйняття. Емпіричні випадки політичних перфомансів інтерпретується сама як епізоди самовиразу індивідів і груп, які не мають інших каналів для масштабної публічної самопрезентації. Представлена увага сучасних фахівців політологів до проблеми політичного перфомансу, пов'язана із складною структурою медіавідображенням політичної дійсності. Факти з політичного життя та події, які мають сенсаційний характер нерідко тлумачиться як перфоманс, формально такими не є. Отже, поняття політичного перфомансу – це один з методологічних засобів інтерпретації сучасної антикризової політики. В межах означеного розділу слід позитивно відзначити спробу авторки охарактеризувати методологічну основу наукового дослідження, яка зумовлена предметною сферою. Вона спрямована на з'ясування структурних елементів антикризової комунікації, в яких політичний перфоманс зможе функціонально забезпечити виконання завдань.

Характеризуючи антикризовий характер політичного перфомансу в межах другого розділу (стор.51-140) дисертантка зосереджує свою увагу на способах виразу політичної альтернативи на основі перфомансної дії. Вона може здійснюватися як реакція на певну політичну ситуацію, яка привертає увагу медіа та громадськості. При цьому перфомансна дія має бути чітко прив'язана до смислового аспекту політичної ситуації та надавати їй певного тлумачення. Отже, основною метою ситуативного політичного перформансу є надання оцінки подіям та висловлюванням політичні лінії або політичному курсу, проти якого висловлюється опозиційний речник.

Окрему увагу необхідно звернути на спробу авторки дослідити статус альтернативних політичних акторів, яка здебільшого утверджується на основі їх диференціації з публічною владою. В умовах трансформаційного суспільства відокремленість та відмінність від державної влади «автоматично» означає опозиційний характер політичної діяльності. Відповідно і перфомансна політична дія має контрдержавний характер. (стор.56).

Важливо, що авторкою дисертаційного дослідження на підставі аналізу політико-перфомансних проявів перш за все важливий для короткочасної «екстремальної» заявки нової політичної сили або опозиційного руху,

яка/який давно не був у центрі суспільної уваги. Подальша присутність у медіа-просторі вимагає постійних «рутинних» дій та «створення» подій, які будуть свідчити про системність діяльності того чи іншого політичного утворення. Найкращим способом нейтралізації впливу політичного перформансу як чинника репрезентації альтернативних та опозиційних політичних сил є поступове замовчування, відсутність уваги до певної акції або події. (стор. 64).

Імпонує, що Іванова-Биканова В. Є. у процесі дослідження важливою конкурентною якістю політичного перформансу називає можливість органічного поєднання соціальних цінностей та ідеологічних програмних настанов в рамках протестних акцій та кампанії. Соціальні групи та політичні суб'єкти виражають соціальне невдоволення мовою протесту проти ідеологічних і доктринальних положень, які втілюються в конкретних політиках урядів (стор.88).

Безумовним здобутком роботи є антикризове визначення політичної реформа сучасної України може проявлятися в діях конкретних політичних акторів. (розділ 3). Авторкою оцінено ефективність політичних технологій на основі минулих політичних кампаній, яка має певні обмеження. Більш перспективним є аналіз несистемних акторів та нелінійних чинників політичного розвитку. Завданням політичних менеджерів є поєднання традиційних політико-організаційних засобів та контексту театралізованого політичного дійства (стор.208).

Натомість, авторка стверджує, що монополізація медіаполітичного простору з боку окремих політичних сил та груп в Україні є істотним чинником реалізації національної антикризової стратегії політико-комунікаційної протидії зовнішнім втручанням, в тому числі політико-перформансним з акціями та демонстративним політичним діям. На сучасному етапі вона має включати координацію та автономне визначення антикризових цілей і формування креативних антикризових політичних меседжів (стор. 212).

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою публікації.

Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено в 9 наукових працях, з поміж яких: 5 статей у фахових виданнях України з політичних наук; 4 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Аналіз опублікованих здобувачкою наукових статей та тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях дозволяє дійти висновку про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. При вивченні дисертаційного дослідження Іванової-Биканової Вікторії Євгенівни не було виявлено запозичень наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, без зазначення авторства (академічного плагіату). Авторка дотримується правил цитування та здійснення посилань, належно оформлюючи цитати. Використання цитат у дисертації є помірним та доречним.

Фактично у публікаціях авторка розкриває більш детально ряд аспектів, що репрезентують основні результати дисертації.

Аналіз тексту дисертаційного дослідження на предмет наявності у ньому фальсифікацій чи фабрикацій дозволяє зробити висновок про їх відсутність.

Зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи проведену наукову роботу, необхідно зазначити, що дисертаційне дослідження Іванової-Биканової Вікторії Євгенівни характеризується певними недостатньо обґрунтованими та спірними положеннями, що здебільшого носять дискусійний характер і можуть бути враховані автором у подальших дослідженнях за напрямком даної тематики.

1. Дисертація набула б більш завершеного характеру, якби авторка розкрила визначальні принципові теоретико-методологічні засади політичного перформансу в умовах сучасного постмодерну. Політико-філософські засади постмодерну акцентують увагу на необхідності нестандартних підходів для трансляції політичного тексту.

2. Заявлений в дисертації методологічний підхід, який вимагає системологічного сприйняття політико-комунікаційної діяльності, потребував би більш аргументованого вигляду. Бажаним було б, якби авторка окреслила ключові аудиторії, які виступають адресатами політико-перформансних повідомлень. На наш погляд, обґрунтованою є теза, що політичні перформанси застосовується для досягнення груп, які не можуть бути опрацьовані іншими засобами політичної комунікації (зовнішньої та контекстною рекламою, стандартними відео повідомленнями, публічними виступами та зустрічами тощо). Отже, необхідно було б вказати типові ситуації застосування політичного перформансу, що дало б змогу встановити найбільш ефективні способи використання його переконливого потенціалу.

3. В умовах сучасної України набуває актуальності протидія ворожим інформаційно-психологічним операціям. У зв'язку з цим доречним було б викласти у третьому розділі роботи типові підходи та ситуації, на основі яких можна розкривати приховані ворожі інформаційні диверсії, змінювати фокус уваги на користь проукраїнської антикризової інформаційної позиції.

Загалом висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Здобувачка Іванова-Биканова Вікторія Євгенівна володіє достатніми теоретичними знаннями, вдало аналізує проблемні питання та критично їх оцінює. Вона проявила безсумнівну здібність до самостійного ведення науково-дослідницьких робіт на належному науково-теоретичному і методологічному рівні.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Представлена Івановою-Бикановою В. Є. дисертаційна робота на тему «Політичний перформанс як чинник антикризової трансформації сучасної політичної комунікації» є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому було отримано нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на досягнення мети, якою є виявлення особливостей політичного перформансу як чиннику антикризової трансформації сучасної політичної комунікації.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що дисертаційна робота на тему «Політичний перформанс як чинник антикризової трансформації сучасної політичної комунікації» відповідає вимогам п.п. 6,7,8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), а її авторка, Іванова-Биканова Вікторія Євгенівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент

**Доктор політичних наук, професор
виконувач обов'язків декана
факультету суспільних наук
і міжнародних відносин
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара**

Віталій КРИВОШЕЙН

**Вчений секретар Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент**

Тетяна ХОДАНЕН

